

CONTRIBUȚII LA VIAȚA ȘI OPERA LUI LUDOVIC DAUS

MARIA GANCEVICI

Printre scriitorii originari din Botoșani și a căror operă se cere studiată în vederea unei reconsiderări, se numără și Ludovic Dauș.

Născut în Botoșani, în 18 septembrie 1873 în casa părintească pe str. Sf. Voievod, a fost unicul copil al defunctului Alfred Dauș și al soției sale Maria, născută Negri, descendentă a serdarului Mihalache Negri, fratele Agăi Petrache Negri, tatăl lui Costache Negri. Alfred Dauș a fost inginer șef al orașului Botoșani și Roman. El a venit în țară emigrant, cu ocazia revoluției Poloniei din 1863 la care a luat parte. A trăit la început în țară cu numele de Alfred Buoschek de profesiune inginer hotarnic. Familia sa este de origine cehă, numele fiind Dușa, care însă a fost germanizat în Dauș, la Șc. Politehnică din Praga unde și-a făcut studiile.

Ludovic și-a petrecut copilăria în Botoșani, unde a făcut și școala primară. Apoi, a studiat la Liceul A.T. Laurian, după care a intrat în Școala Militară de la Iași, pentru a deveni ofițer de carieră, dar neputînd suferi regimul aplicat de generalul Macarovici, a plecat, isprăvind gimnaziul la Fălticeni unde a avut director pe Eugen Lovinescu. A continuat la Botoșani și București. În timpul anilor de liceu a avut ca mentor pe prof. Emil Tocarschi pomenit în romanul „Asfințit de oameni”. A urmat Universitatea din București unde și-a luat licența în drept. Ludovic Dauș și-a făcut debutul literar în „Curierul Român” a lui Scipione Bădescu din Botoșani prin publicarea citorva poezii, urmînd apoi în Revista „România Nouă” în cerul lui Hajdeu, unde a fost introdus de prof. său din Liceul „Sf. Gheorghe” din București, Ionescu Gion.

Scriitorul nostru a fost la început magistrat, dar după scurt timp a renunțat la această carieră, urmînd vocațiunea sa de scriitor poet și publicist profesînd în același timp și avocatura. A ocupat mai multe funcții printre care și director la Societatea de Radio-difuziune, apoi a fost consilierul artistic și conducătorul mișcării culturale al primăriei București în timpul primariatului generalului Dombrowschi, în care calitate a lucrat la aranjamentul „lunii Bucureștiului” din acel an, și a semicentenarului morții lui Mihai Eminescu. A luat parte la Conferința

interparlamentară de la Stockholm din anul 1926—1927. A desfășurat o frumoasă activitate culturală în Basarabia ca întemeietor al Teatrului Național din Chișinău, al cărui director a fost începînd din 1918. A fost membru activ al Societății autorilor dramatic români începînd din 1940. A încetat tin viață în București în 1954 în vîrstă de 81 de ani. Opera sa este multilaterală : poezie, proză, teatru, traduceri. Încă din 1891—1892 și-a manifestat înclinațiile sale literare începînd să publice în revistele sus menționate. Cercetînd „Curierul Român“ din 1892 am găsit poezia „De cîte ori“ în care compară viața unui om peste care trec anii, cu o stîncă atacată de torente și valuri. După 1900 publică cîteva poezii în revista „Flacăra“. Scriitorul nu și-a publicat versurile adunate în caiete „Versuri Lianeii“, „Răzlețe“, „Amare“, „Licurici“. A publicat numai două volume : „Zări de Foc“, București 1915 și „Drumul Singelui“. Mesajul acestor poezii este admirația profundă pentru eroii care și-au vărsat sîngele în Valea Albă-Neamț, Mirăslău, Mărăști, Oituz și Mărășești. El preaslăvește eroismul și vitejia ostașilor pentru apărarea patriei și în războiul din 1916 Autorul închină patriei un ciclu de sonete. El slăvește eroii căzuți la datorie, amintind gloria celor din trecut.

„Tu ești a Vării Albe și-a codrului Cozmin
Ești Mircea și ești Țepeș și ești Călugărenii“
din poezia „Patria 1916“

El personifică patria astfel :

„Tu nu știi să-ți pleci capul înlăcrimat sub jug
Tu nu știi în înfrîngerii să fii înveșmîntată“
„Patria 1918“

Ororile războiului : infern de sîngerări, lacrimi, copii orfani, exantematici, răniți, iată aspecte zugrăvite de autor. Concluziile autorului sînt exprimate sugestiv :

„Oricare-i va fi soarta și oricum va bate vîntul,
Va străjui cucernic și neamul și pămîntul“.
Din poezia „În fața vremii“

Ca prozator Dauș își începe activitatea în 1893 publicînd în „Curierul român“ Schițe și Nuvele, urmînd apoi romanele : „Străbunii“, roman istoric, București, 1900 ; „Dușmanii neamului“ București, 1904, „Iluzii“ București, 1908, „Drăceasca schimbare de piele“ 1927, „Asfințit de oameni“, 1932, „O jumătate de om“ 1937. Mai are și scrieri rămase în manuscris „Vangheli Zioni“.

Romanul „Străbunii“ roman istoric este întîiul dintr-o serie de alte 4 sau 5 romane care tratează epoca pînă la 1200 cînd se întemeiază primul principat român.

Al doilea tratează primii ani de domnie ai lui Ștefan cel Mare. Dintr-o serie de romane sociale merită să ne ocupăm de „Asfințit de oameni“ mai ales că acțiunea lui se petrece în orașul nostru și cuprinde mult adevăr

istoric romanțat. El reconstituie un întreg proces de disoluție a boierimii botoșănene, de la finea secolului trecut și a unei ascensiuni tot atât de senzaționale ca aceea a lui Dinu Păturică. Eroul principal este Zionea V. El începe ca umil negustor ambulant pe drumurile Varaticului când era doar un grec pripășit și se numea Vangheli Zionis. El omoară pe bogata maică Epraxia Ruset căreia abia i se aduseseră cîștigurile moșiiilor, rătăcește mai bine de 10 ani în străinătate, se șlefuește, revine în țară, se stabilește arendaș la Vorona în preajma Botoșaniului, se insinuează și apoi aduce și pe frumoasa soră Caliope în familiile boierești. Sfirșește prin decepția de a fi pierdut pe Consuela Stihî și ia de soție pe fata boierului Negură. Totodată se alege deputat cu succese parlamentare și realizează o carieră politică sigură. Întîlnim în roman printre alte personaje pe Scipione Bădescu, poetul amic a lui Eminescu, precum și pe prof. Emil Tocarschi. Forma romanului este adecvată fondului. Numele personajelor sînt bine alese : Pipița Stati, Consuela Stihî, Eliza Mustea, Vangheli Zionis devenit V. Zona numai cu V. ca să pară Vasile și cu „ea“ înlocuind coada grecească a lui „is“ fiind convins că-și șlefuiuse numele printr-o amputare și un diftong. Pentru a reda pretențiile de cultură ale diverselor personaje autorul le pune să folosească nenumărate expresii franțuzești de exemplu, Bonjour, Cher amie, Rochia, Pembé tu t-eu payes, etc.

Boierimea botoșăneană se șterge într-o aureolă simbolică de Asfințit de oameni“ sau cu cuvintele autorului „Boierimea era o lume ce se îngropa singură“. Criticul Perpessicius în „Mențiuni critice“ pag. 426—428 afirmă că autorul a realizat un pamflet de o rară vigoare de atență compoziție de frumoasă sollicitudine stilistică și de o susținută unitate. Informat pînă la exemplificare istorică și genealogică în reconstituirea societății botoșănene de la sfîrșitul secolului trecut, divers în bogata galerie de boieri în decadență, de boieroaice pervertite, de fecioare angelice, îmbinînd romanul polițist cu cel de atmosferă provincială, Ludovic Dauș a realizat cu „Asfințit de Oameni“ nu numai o lectură antrenantă dar o lucrare cu care se definitivează în rîndul romancierilor contemporani. Dinu Păturică, Tănase Scatiu, Nicachi Secară, din „Comoara regelui Dromichet“ de Cezar Petrescu Zioni din „Asfințit de oameni“ Tase Bojocanu din „Fecior de slugă“ de N. D. Cocea, ceea ce îi seamănă și îi adună într-o veritabilă familie slugarnică și cinică, ceea ce le dă un aor de rudenie ancestrală, este ceea ce numea atît de plastic N. Filimon „ciocoincie“. Chiar și criticul Gh. Călinescu în „Istoria literaturii Române“ pag. 834 îl apreciază pentru originalitatea documentelor. Celălalt roman „O jumătate de om“, ne înfățișează meandrele unui tînăr provincial venit la studii în capitală.

Ca dramaturg a scris piese originale și traduceri. Încă din 1901, publică poemul Eglé cu subiect din istoria poporului lituanian s-a reprezentat prima dată la Teatrul Național din București în 1903, și autorul a fost premiat de Academia Română. Mai are următoarele piese „Cumpăna“, „4 săbii“, Feeria „Doamna Oltea“, „Tepeș“, „Valea Albă“. Remarcăm că epoca lui Ștefan cel Mare l-a preocupat prea mult pe scriitor. Dintre aces-

tea poemul „Valea Albă“ s-a reprezentat de multe ori pe scena Teatrului Național din București și în turneu. Ea ne evocă înfrângerea grea la Valea Albă suferită de oastea lui Ștefan. În acele timpuri tulburi de vedenie oamenii își ascundeau lucrurile prin tainițe spre a le feri de urgia dușmanilor. Dintre figurile de luptători se desprinde aceea a viteazului boier Albotă, mina dreaptă a lui Ștefan, tatăl a 3 feciori pierduți eroic în lupte. Conflictul piesei este determinat de trădarea lui Huici, boier vîndut păgînilor. El dă de știre turcilor unde se află oastea română, care fapt contribuie la înfrîngere.

Afară de acestea, numele lui Ludovic Dauș ca dramaturg este cunoscut prin drama modernă „Ioana“ reprezentată de nenumărate ori pe scena Teatrului Studio din București. Autorul se inspiră din moravurile societății burgheze contemporane. Demascîndu-i viciile care contrastează cu chipul luminos și neîndurat în curățenie a Ioanei. Ultimul aspect al activității literare a scriitorului nostru este acela de traducător sau mai corect cum l-a numit criticul Perpessicius „tălmăcitor“. El era un poliglot, care fapt reiese din nenumăratele traduceri din limbile franceză, germană, rusă, engleză. Pentru a ne da seama de părerile autorului asupra traducerilor și de felul cum lucra el, citez prefața autorului la „Salambô“.

Traducerea trebuie să reflecteze măcar în parte frumusețile textului original. M-am străduit să respect ideea și precipitarea cuvintelor în fraze și pe cît posibil cadența povestirii mereu pusă pe un diapazon mai ridicat decît a vorbirii obișnuite, cadență grație căreia Flaubert a făcut din Salammbô un poem, care cînd e citit tare pare aproape a fi scris în versuri. Se pare că traducerea lui Dauș a celebrului roman flaubertian este cea mai bună din cîte s-au făcut. Impresionant este numărul poeziilor traduse, dar rămase nepublicate. În prefața acestor poezii găsim lucruri interesante asupra felului cum înțelegea să traducă versuri.

Respectînd fondul fiecărei poezii, am căutat echivalențe proprii limbii noastre, care să nu usuce textul, cum se întîmplă și în proză în traduceri cuvînt cu cuvînt. De aici unele liberalități care le-am folosit pentru a păstra în românește cursivitatea și pe cît posibil prospețimea textului original. Pentru a ne da seama cum traduce am confruntat poeziile traduse din Charles Baudelaire „Les fleurs du mal“ și din Paul Verlaine „Choix de poésies“.

Constatăm că tălmăcitorul își dă multă silință să dea o formă cît mai literară și cît mai potrivită limbii române. Nu traduce cuvînt cu cuvînt ci urmărește forma. Rima este respectată cu rigurozitate, întîlnim rima rară. „Mon esprit est pareil à la tour succombe

Sous les coups du bélier infantigable et lourd

„Chant d'automne“

pe care le traduce astfel :

„Vai sufletul meu este un turn în dărîmare
Mușcat de tîrnăcopul greoiu și necioplit“

Cuvîntul infantigable este înlocuit cu „ascuțit“ pentru rimă. Confruntînd cele 6 poezii traduse din Poul Verlaine am constatat că poetul se preocupă să îmbrace traducerea într-o formă cît mai poetică respectînd originalul, exemplu poezia „Spleen“

Les roses étajent toutes rouges
Et les lierres étainet tous noirs

transpuse în limba română astfel :

Prea-s de tot roșii trandafirii, prea-i neagră iedera și grea

Autorul inversează cuvintele pentru a accentua ideea în traducere.

Le ciel etait trop bleue, trop tendre

La mer trop verte et lair dour „Spleen“ care apar astfel în traducere

Prea e senin, prea-i verde marea

Și aeru-i prea blînd. Ld. Dauș respectă numărul silabelor față de original de exemplu în strofa :

Et je mén vais
Au vent mauvais
Qui m'importe
De ca, de lá
Pareil à la feuille morte
(chansons d'automne,

Strofă pe care el o traduce astfel :

Pe al zilelor hău
Las gîndul cel rău
Să mă poarte
De ici, colea,
Asemenea frunzelor moarte.

Poetul a tradus primul vers et je mén rais pe al zilelor hău. A introdus cuvîntul hău pentru a rima cu rău. Versul francez pareil á la format din 4 silabe este tradus prin asemenea, care cuvînt deși are același număr de silabe nu poate înlocui versul francez din 3 cuvinte și 4 silabe. În general traducerile sînt reușite pentru a reîntregi activitatea literară a scriitorului nostru trebuie să adăugăm că a colaborat la nenumărate reviste „Revista Nouă“, „Doina“, „Vatra“, „Lumea Ilustrată“, „Literatură și Artă“, „Gazeta Noastră“, „Adevărul literar“, „Epoca“, „Lucefărul“, „Familia“.

Din prezentarea de față rezultă preocupările multilaterale al lui Dauș care și-a închinat întreaga sa viață culturii și scrisului românesc dovedind astfel năzuințele sale generoase și democratice.

CONTRIBUTION À LA VIE ET À LA VIE ET À L'OEUVRE DE LUDOVIC DAUS

Parmi les écrivains originaires de Botoșani et dont l'oeuvre doit être réclassée est aussi Ludovic Daus.

Né en 18 septembre 1873, il est l'unique fils de l'ingénieur en chef Alfred Daus, d'origine tchèque. Ludovic a fait les premières classes primaires et secondaires à Botoșani, continuant puis à Bucarest suivant la Faculté Juridique. Il a occupé plusieurs fonctions : directeur à la Société Radiodiffusion, fondateur du théâtre national de Chișinău, il a été membre actif de l'Union des écrivains et membre actif des écrivains dramatiques. Il est mort en 1954, âgé de 81 ans.

Son oeuvre est composée de : poésies, prose, théâtre et traductions.

Comme poète il s'inspire de la première guerre mondiale et exprime son admiration profonde pour les héros de Mărăști, Oituz et Mărășești.

Comme prosateur il a plusieurs romans, les uns historiques comme „*Les aieux*“. Le plus important de ses romans sociaux est „*La déclin des hommes*“ dont l'action se passe à Botoșani et reflète le procès de décadence de l'aristocratie à la fin du 19 siècle et l'ascension du parvenu d'origine grecque Vangheli Zionis. L'aristocratie s'éteint et s'enterre toute seule d'après les paroles de l'auteurs. Comme dramaturge il a écrit de pièces originaux et il a fait des traductions. Il s'inspire de Léopold et Étienne le Grand. Il a aussi le drame moderne „*Ioana*“ qui peint les moeurs de la Société bourgeoise. Il a traduit le célèbre roman de Flaubert, Salammbô et encore quelque parties du volume „*Les fleurs du mal*“ par Charles Baudelaire, aussi de Paul Verlaine du volume „*Choix de vers*“. Il a collaboré aux plusieurs revues littéraires : „*Doina*“, „*Vatra*“, „*Adevărul literar*“, „*Epoca*“, „*Luceafărul*“, „*Familia*“.

De cette présentation on conclut cet écrivain consacré toute sa vie à la culture précisant ainsi ses aspirations générales et démocratiques.